ПОЛКОВНИК ГНАТ ПОРОХІВСЬКИЙ: ДОСВІД ЗАПЕРЕЧЕННЯ «КОНЦЕПЦІЇ ШВИДКОГО ПОВЕРНЕННЯ»

М. М. Рогожа

Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини

rohozhamm@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9545-830X

Researcher ID: Z-3069-2019

М. М. Рогожа

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

rohozhamm@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0384-9064

Ключові слова: «концепція швидкого повернення», Порохівський, кроки, інтернування, еміграція.

Виникнення «концепції швидкого повернення» у середовищі української військової та цивільної еміграції, зосередженої переважно в Польщі, Румунії, Словаччині, стало причинно обумовленим явищем. Водночас спеціальним політичним прийомом або комунікативною подією, що покликаний відповісти на суспільно узагальнене запитання еміграції щодо кількарічного перебування у ментально чужій країні – а що робити далі, куди рухатися? Масив архівних матеріалів, опублікованих спогадів, пізніших публікацій вітчизняних дослідників періоду української незалежності не дають однозначних оціночних суджень стосовно неї. Склалося враження, що «концепція швидкого повернення» не витримала випробування через провальний результат Другого Зимового походу (1921). Відтак, у колах військової еміграції кожен з очільників військових підрозділів виявляв власну ініціативу щодо питання подальшого перебування вояків на чужій території. Яскравим і переконливим прикладом вирішення питання долі українських вояків у Румунії сприйнято діяльність полковника Гната Порохівського (1888-1952). Він упродовж побутування українських вояків у Румунії здійснив низку кроків щодо їх життєзабезпечення у період інтернування та еміграції, сприйнятих нами запереченням у пізнішому часі «концепції швидкого повернення».

COLONEL HNAT POROKHIVSKYI: THE EXPERIENCE OF DENYING «THE CONCEPT OF QUICK RETURN»

M. Rohozha

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

M. Rohozha

National Scientific Agricultural Library of NAAS

Keywords: «the concept of rapid return», Porokhivskyi, steps, internment, emigration.

An occurrence and subsequent transformation of « the concept of rapid return» among Ukrainian military and civilian emigrants, concentrated mainly in Poland, Romania and Slovakia, has become a causal phenomenon. At the same time, it was perceived by a special political approach or communicative mode, that was designed to answer a socially generalized question from the environment of emigrants - according to further prospects of being in a mentally foreign country for several years - but what to do next, where, in what direction to move? The present array of available archival materials, published personalized memoirs, further publications of domestic researchers of the period of Ukrainian independence do not give

monosemantic evaluative judgments about the «concept of rapid return. That is why, based on available materials, it seemed that «the concept of rapid return» did not pass the test due to the failure of the Second Winter Campaign (1921). Thus, in the circles of military emigration, some heads of interned military units showed their own initiative on the issue of further soldiers being on foreign territory. The activity of colonel Hnat Porokhivskyi (1888-1952) is perceived as a vivid and convincing example of resolving the question of the fate of Ukrainian soldiers in Romania. During the being of Ukrainian soldiers in Romania, he did a number of steps to create conditions for their livelihood. Therefore, colonel Hnat Porokhivskyi took the practical steps of the period of internment and emigration of Ukrainian soldiers to Romanian territory, which we perceived as a denial of «the concept of rapid return.»

Постановка проблеми. Постать полковника Армії УНР Гната Порохівського зайняла важливе їй місце серед очільників національно-визвольних змагань доби боротьби за українську державність. Перебіг боротьби з ворогами у нерівних умовах змусив керований ним військовий підрозділ у листопаді 1920 р. перетнути румунський кордон і перейти в правовий стан інтернованих вояків. Перехід через кордон уже з перших кроків поставив полковника перед гострою необхідністю врегулювати з державними, військовими та іншими структурами Румунії низку питань статусу та життєзабезпечення досить значного контингенту вояків і цивільних осіб. Коли ці питання були вирішено та від середини 1923 р. у Румунії для вояків стан інтернування було завершено, почалося вирішення питань інтегрування в соціум тогочасної Румунії. Активну участь у цьому процесі тривало брав Гнат Порохівський та створений ним Український допомоговий комітет (УДК). Гнат Порохівський як власник паспорта Ліги націй (Нансенівського), налагодивши контакти, активно діяв у середовищі української діаспори в Європі та активно співпрацював з румунськими державними та військовими структурами. У пізнішому часі його донька Ольга Порохівська-Андрич передала в Україну його архіви до ЦДАЗУ. Ці й інші матеріали стали джерелами розширення знань про полковника Гната Порохівського в румунський період життя і діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом з'явилася низка важливих досліджень, котрі істотно розширили практику пам'яті в українському знаннєвому просторі про життя та діяльність військових і політичних діячів у діаспорі. Вони стосувалися й полковника Гната Порохівського після завершення національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. Так, Т. Рендюк (2011), дослідив окремі сторони життя еміграції у період 1920-1940 рр., й місце в її діяльності

Гната Порохівського¹. Важливі відомості з життя еміграції надала у рукописі своїх «Спогадів» Ольга Порохівська-Андрич (2007)². Дослідник історії української еміграції в Румунії В. Власенко (2014) достатньо ґрунтовно дослідив явище української еміграції в Румунії, подавши його як складне та багаторівневе явище³. Він дослідив роль і значення Надзвичайної дипломатичної місії УНР на території Румунії в 1919-1923 рр. (2008)⁴. Вивчено ним і соціальну структуру міжвоєнної політичної еміграції (2015)⁵. Не залишився осторонь стосовно оцінки явища еміграції й сам Гнат Порохівський, добре знаючи його внутрішню природу (1929, 1921)⁶. Срібняк І.В. (2017) аналітично та критично розглянув питання таборування українських вояків у Румунії в 1921-1923рр⁷.

Виділення невіршених частин проблеми. До цієї пори немає повного життєпису полков-

¹ Рендюк Т. Українська військова та політична еміграція в Румунії у міжвоєнний період: невідомі сторінки історії діаспори. *Україна дипломатична*. – 2011. – Вип. 12. – С. 936 – 954.

² Центральний державний архів зарубіжної українки (ЦДАЗУ). Ф. 1. Оп. 5. Спр. 12. .17 арк. Порохівська-Андрич Ольга. Полковник. Гнат Порохівський – борець за незалежність України. Спогади. Рукопис. Бухарест, 2007.

³ Власенко В., Сапсай О. До історії української військової еміграції в Румунії. *Мова, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі*. 36. наук. праць. Суми: СумДУ, 2014. Вип. 1. С. 22-25.

⁴ Власенко В. Надзвичайна дипломатична місія УНР у Румунії – організатор громадсько-політичного життя української еміграції. Суми: *Сумська старовина*. – 2008. – № 25. – С. 76–84.

⁵ Власенко В. М. Соціальна структура міжвоєнної української політичної еміграції в Румунії. Суми: *Сумська старовина*, 2015. № XLVI. С. 43–53.

⁶ Порохівський Г. Українська військова еміграція в Румунії. Варшава: *Табір*, 1929. Ч. 11. С. 76-86; Ч. 12. С. 75-82. Ч. 13. 57-68.; *Життя інтернованих в Румунії* // Воля. Відень, 1921. Т. IV. Ч. 9-10. С. 391-392.

⁷ Срібняк І.В. Українці в Бессарабії та Румунії, 1921-1923 рр. (таборове та позатаборове повсякдення інтернованих вояків Армії УНР). *Русин*. 2017. №3(49). С. 124.

ника Гната Порохівського періоду побутування в Румунії. Навіть «Спогади» його доньки Ольги Порохівської-Андрич дають фрагментарні уявлення побутово-особового характеру, залишаючи поза увагою багато невідомих сторінок життя і діяльності батька. Залишаються невідомими епізоди спілкування з представниками української діаспори в різних країнах Європи.

Формування цілей статті. На нинішній час нами не виявлено цілісного дослідження румунського періоду життя та діяльності полковника Гната Порохівського. Водночас, існує масив матеріалів, що певною мірою торкаються різних аспектів його особистості в іпостасі служіння Україні в румунський період. Стаття стане вагомим доповненням до життєпису Гната Порохівського за вказаний період і становить головну ціль статті, поряд з висвітленням дотичних відомостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нинішнього року, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років», прийнятої 22.01. 2016 р., підбиваються підсумки проведеної дослідницької роботи, у т. ч. й у середовищі наукової спільноти. Серед них вагоме місце займе науковий доробок, що стосувався оціночних суджень щодо життя і діяльності окремих очільників українського визвольного руху початку ХХ століття.

Стаття продовжує цикл публікацій, що стосуються учасників національно-визвольної боротьби 1917-1921 рр. – уродженців Черкащини, відомих очільників Армії УНР, які зробили істотний внесок у справу творення незалежної української держави. Більше того, після поразки у боротьбі вони з честю витримали випробування умовами еміграції, зберегли і забезпечили інкорпорацію бажаючих у соціокультурний простір держав перебування.

Водночас, вона актуалізована перебігом сучасного періоду державотворення та викликами, що виникають у цьому процесі. Так, понад тридцятилітня тяглість українського державотворення у принципово інших умовах час від часу виявляє «повтори» помилок, допущених у попередні періоди цього процесу. Виявлення помилок, їх осмислення, на наш погляд, є запобіжним моментом щодо їх повторення у майбутньому.

Період побутування на території Румунії полковника Гната Порохівського (1888-1952) та очолюваного ним військового підрозділу розпочався у листопаді 1920 р., що, як доконаний факт,

ствердив відомий історик українського війська⁸. Ситуація розвивалася наступним чином: «Притиснута до Дністра інтернаціональними більшовицькими військами, 2-га Кулеметна бригада під керівництвом полковника Гната Порохівського, не маючи розпоряджень від військового керівництва, витративши боєприпаси в ар'єргардних боях, але зберігши головне – особовий склад, а також озброєння та іншу матеріальну частину, вимушено перейшла на румунський бік річки. Військова частина набула статусу інтернованої на території Румунії»⁹.

Аналіз наявних джерел і публікацій стосовно виникнення явища української військової еміграції в Румунії підсилює твердження про безпосередній перехід військового підрозділу на територію Румунії. Водночас, автори солідарні з твердженням І.В. Срібняка (2017) про те, що публікації...Т. Рендюка (2011), скажімо, «... містять деякі відверто фантазійні сюжети (до таких, зокрема, належить повідомлення автора про переїзд у 1921 р. 3 тисяч інтернованих вояків-українців з Польщі до Румунії)»¹⁰ Для остаточного розуміння інтернування в Румунію військового підрозділу найбільш переконливим джерелом є спогади Гната Порохівського, опубліковані у журналі «Табір». У них автор послідовно, крок за кроком, указав причини, котрі змусили його прийняти надважливе рішення про подолання румунського кордону з метою інтернування, власне, – перехід в еміграцію.

Найпершим питанням, з огляду на появу озброєного військового підрозділу на території іншої держави, постало питання легітимізації перебування на теренах Північної Бессарабії (найперше – м. Окніца), куди вийшла та стала на перебування 2-га Кулеметна бригада полковника Гната Порохівського. Цілком очевидно, що малося, за задумом вищого військового керівництва УНР, мати близько від кордону з радянською Росією боєздатну військову частину.

Водночас, командування бригади найперше подбало про встановлення контактів з цивільною та військовою владою, переконання її представників у вимушеності переходу через кордон з метою збереження життя вояків і певними спо-

⁸ Тинченко Я.Ю. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917-1921): біографічний довідник. – Київ: Темпора, 2007. Кн. І. 2007. 535 с.; іл. С. 348-349.

⁹ Рогожа М.М. Полковник Армії УНР Гнат Порохівський: портрет в контексті просопографії. *Вісник Черкаського університету Серія Історичні науки*. 2019. № 1. С. 66-72. С. 71

¹⁰ Срібняк І.В. Українці в Бессарабії та Румунії, 1921-1923 рр. (таборове та позатаборове повсякдення інтернованих вояків Армії УНР). *Русин*. 2017. №3(49). С. 122-136. С. 124.

діваннями на майбутнє. Внаслідок досягнутого порозуміння з владою було здійснено певні кроки щодо налагодження побутування. Як результат превентивних заходів румунської сторони: «... їх (українських вояків – Авт.) було роззброєно (28 грудня 1920 р.)»¹¹. Відповідно до акту, складеного приймаючою інтернованих стороною, до румунських військових складів було передано наступні види озброєнь: 4 гармати, 24 кулемети, 200 рушниць¹².

Відповідно до досягнутих домовленостей українських вояків перевели та розмістили у таборі м. Брашов (Орашул-Сталин, 1950-1960 – Авт.), що в центральній частині Румунії. Крок румунської влади, варто висловити припущення, був вимушеним, очевидно, радянська сторона намагалася убезпечити себе від можливих нападів через кордон, а румунська – дипломатичного тиску від неї.

У брашовському таборі для інтернованих (розділених на частини: старшинську та козацьку) було створено, починаючи практично з нуля, необхідні умови для щоденного побутування вояків, їх фізичного здоров'я, морально-психологічного комфорту та здобуття освіти і професійних навиків. У майбутньому – успішної інтеграції у повенний простір Європи.

Потрібно зауважити, що в процес інтернування увійшли не тільки вояки бригади, підпорядкованої полковникові Гнатові Порохівському (391 особа). Практично впродовж усього 1921 р. кількість інтернованих у таборі «Брашов» зростала. Вони прибували з різних країн Південної Європи, де центральна влада також намагалася регулювати перебування інтернованих вояків-українців. Зрештою кількість інтернованих у таборі «Брашов» збільшилася до 461 особи. Відомості про них на території Румунії накопичувались у Головній команді військ УНР. Тому вона 04 січня 1921 р. своїм наказом призначила командира бригади полковника Гната Порохівського, водночас – команданта (коменданта) табору «Брашов» і «... начальником всіх інтернованих українських військових частин в Румунії»¹³.

Цей крок, зважаючи на особисті вольові та управлінські якості полковника Гната Порохівського та погоджені з румунською військовою владою, дозволив йому призначити командантами таборів тих старшин, які підтримували дис-

ципліну, внутрішній розпорядок і життєзабезпечення вояків. Це стосувалося таборів «Фегераш», «Джурджа», зрештою – «Орадя-Маре». Саме в останньому з них наприкінці 1921 р. румунська військова влада зосередила всіх інтернованих українських вояків. У ньому розташовувалися й інтерновані солдати колишньої армії ген. Денікіна. Зрештою, комендантові Гнатові Порохівському, з допомогою влади, вдалося владнати відносини між ними та українцями. Від початку 1922 р. таборян-українців почали, з відома румунської влади, залучати до різних робіт.

Нарешті влітку 1923 р. явище військового інтернування в Румунії було завершено. Закінчення інтернування поставило вільних, але без громадянства, українських вояків перед нелегким вибором улаштування свого майбутнього. Адже позбавляючись статусу інтернованих, вони набували статусу емігрантів. Виникла та підтримувана у різний спосіб «концепція швидкого повернення» на батьківські землі не мала підстав реалізуватися жодним з можливих способів. Більше того, негативні наслідки «поверненства», карні переслідування «поверненців», відсутність відомостей про їхню долю в УСРР ставали непоборною перепорою. Постало питання інтегрування у соціум, найперше, країн інтернування.

Наразі невідомо, скільки осіб з українських вояків, інтернованих до Румунії, залишилося в її соціокультурному просторі. Але напевно відома подальша доля полковника Гната Порохівського. На наш погляд, спілкування з представниками румунської влади та самоосвіта дозволили йому оволодіти румунською мовою. Більше того, знання мови дозволило йому здобути вищу освіту в Румунії. Його донька Ольга у «Спогадах» відзначила: «У початковий період перебування в Бухаресті (очевидно, від середини 1922 р. – Авт.)» Гнат Порохівський закінчив Вищу Школу Документальних і Адміністративних Наук»¹⁴. Отже, Гнат Порохівський, оволодів мовою країни, здобув вищу освіту та завершив період інтернування у 1923 р. Знання мови країни перебування та набутий практичний досвід співпраці з органами влади Румунії дозволили здійснити перший крок відмови від «концепції швидкого повернення».

Наступним і необхідним кроком став процес організації Українського допомогового комітету (УДК) ім. Симона Петлюри (інша назва – Громад-

¹¹ Срібняк І.В. Українці в Бессарабії та Румунії, 1921-1923 рр. (таборове та позатаборове повсякдення інтернованих вояків Армії УНР). *Русин*. 2017. №3(49). С. 126.

¹² Центральний державний архів вищих органів влади (ЦДАВО). Ф. 1075. Оп. 2. Спр. 474. 86 арк. Арк. 49.

¹³ ЦДАВО. Ф. 1075. Оп. 2. Спр. 474. 86 арк. Арк. 49.

¹⁴ Центральний державний архів зарубіжної україніки (ЦДАЗУ). Ф.1. Оп. 5. Спр. 12. 17 аркушів. Порохівська-Андрич Ольга. Полковник Гнат Порохівський – борець за незалежність України. Спогади. Рукопис. Бухарест, 2007. С. 7.

сько-допомоговий комітет української еміграції в Румунії (ГДКУЕР) (1923), – громадської організації з українців і для допомоги українцям, які також обрали неповернення до підкомуністичної України. «На чолі його стояли: полковник Гнат Порохівський, Дмитро Івашина (літературний псевдонім Геродот) – журналіст, поет і письменник, доктор наук Василь Трепке. Секретаріат Комітету вела Антоніна Івашина»¹⁵. За «Спогадами» Ольги Порохівської-Андрич «...Комітет підтримував зв'язки з українською еміграцією в інших країнах, але найбільше з українським Урядом в екзилі. Такі видатні члени Уряду – наприклад, – проф. Олександр Шульгин – голова Уряду УНР в Парижі, генерал Володимир Сальський – міністр військових справ уряду УНР і інші навідувались до Комітету та особливо до дому полк. Порохівського в Бухаресті»¹⁶.

Директорія (урядові структури) Української Народної Республіки від кінця 1920 р. знаходилася на осідку в м. Тарнув (1920-1923 рр.), потім у Парижі (1923-1926 рр.). Наступне повернення до Варшави (1926-1939 рр.), на нашу думку, пов'язане з убивством Головного отамана С.В. Петлюри в Парижі (25 травня 1926 р.). Гнат Порохівський тривало контактував з високопосадовцями Уряду УНР в екзилі (міністрами Олександром Лотоцьким, Володимиром Сальським, Олександром Шульгиним, Андрієм Яковлевим, Романом Смаль-Стоцьким, керівником Головної військової ради Олександром Удовиченком, начальником контррозвідки УНР Всеволодом Змієнком та іншими).

Припускаємо, що завдяки спілкуванню та особистим і професійним якостям, йому могли доручати виконувати завдання Уряду УНР в Австрії, Болгарії, Італії, Німеччині, Польщі, Угорщині, Франції, Чехословаччині та Югославії. Пережите глибоко обдумував і віддавав для суду історії, тому: «Публікувався у журналах «Гуртуймося» (Прага), «За державність», «Табір» (Каліш-Варшава), «Тризуб» (Париж), календарі-альманасі «Дніпро» (Львів) та «Збірнику пам'яті Симона Петлюри (1879-1926)» (Прага)»¹⁷. На цьому наголосила в «Спогадах» його донька Ольга. Водночас, ці та інші контакти давали полковникові достатній матеріал для роздумів й осмислення розвитку загальнополітичної ситуації в Європі у часі та просторі. Відтак, він розумів відповідальність за діяльність УДК з погляду допомоги тим українцям-емігрантам, які зверталися за допомогою та знали про контакти та особисте спілкування з провідними українськими політика-

ми. Тому Гнат Порохівський здійснив ще один крок, який заперечив «концепцію швидкого повернення» до України. Він увійшов у процес безпосереднього співробітництва з румунськими військовими структурами.

Період співробітництва полковника Гната Порохівського з військовими структурами Румунії вдалося встановити завдяки змісту архівно-слідчої справи з Галузевого державного архіву СБУ. Відомо, що: «... у 1929 р. його запросили на службу до 2-го розвідувального відділу румунського Генерального штабу. Спочатку він був перекладачем, потім – референтом»¹⁸.

«Згодом на базі цього відділу була створена розвідувальна служба – Спеціальна служба інформації (ССИ (військова розвідка і контррозвідка)). Вже від 1932 р. Гнат Порохівський – референт з політичної й економічної розвідки у країнах Західної Європи. До його обов'язків входив аналіз відповідних газет та літератури, складання довідок, рефератів, доповідей. Спочатку спеціальної агентури Порохівський не мав, усі розвідувальні дані особисто отримував від своїх близьких та знайомих, з якими був пов'язаний спільною діяльністю, згодом створив агентурну мережу»¹⁹. На нашу думку, початок співпраці з військовими структурами став наступним і, як на нашу думку, остаточним кроком щодо заперечення «концепції швидкого повернення».

Коли перед початком нацистсько-радянської війни у політичних і військових колах Румунії стало відомо про її участь у бойових діях проти Радянського Союзу (з правом захоплення частини територій), спеціальними органами з превентивною метою було зроблено попереджувальні кроки. Звільнили з посад працівників нерумунської національності. Але щодо Гната Порохівського рішення було дещо м'якшим, ...спочатку його звільнили з посади, проте залишили у штаті на негласній роботі. З часом поновили на посаді. Припускаємо, що особа Гната Порохівського неодноразово перевірялася відповідними органами, коло його спілкування з українською еміграцією та напрями і зміст співробітництва з румунськими військовими структурами були відомі та зрозумілі.

¹⁸ Галузевий державний архів (ГДА СБУ). Ф. 5. Спр. 26 440.Т.1. 396 арк. Арк 83.

¹⁹ Власенко В.М., Сапсай О. В. До біографії представника Уряду УНР в Румунії Гната Порохівського. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Суми, 18-19 травня 2017 р. Редкол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, О.М. Резнік та ін. Суми: СумДУ, 2017. Ч. 1. С. 10-13.

¹⁵ ЦДАЗУ. Ф.1. Оп. 5. Спр. 12. 17 аркушів... С. 4.

¹⁶ ЦДАЗУ. Ф.1. Оп. 5. Спр. 12. 17 аркушів... С. 4-5.

¹⁷ ЦДАЗУ. Ф.1. Оп. 5. Спр. 12. 17 аркушів... С. 13

Оскільки з початком війни робота полковника в структурах ССІ продовжувалася, тому особиста участь у їхній діяльності Гната Порохівського не може викликати ніяких сумнівів. Відповідно до протоколу допиту (був арештований на території Румунії 06.11 1944 р., уточнення дати арешту наше) Гната Порохівського від 5 грудня 1944 р. стало зрозуміло, що центральний офіс ССІ знаходився в Бухаресті. Головне завдання ССІ - військова, політична й економічна розвідка за кордоном, особливо в СРСР, а також контррозвідувальна діяльність, викриття революційного руху, боротьба з партизанами та підпільними організаціями на окупованій території Радянського Союзу. Зі сказаного вище стає зрозумілою і причина його переслідування з часу вступу військ СРСР на територію Румунії та наступного арешту, попри те, що з 1939 р. він уже мав паспорт громадянина Румунії.

Після вступу на територію Румунії радянських військ настали складні часи для української еміграції. Частину її очільників й активних членів, які своєчасно не перебралися в інші зони окупації, було заарештовано органами НКВС. Тих, хто таки залишався, обсів страх арештів, багато емігрантів загинуло в таборах ... Не минули ці тривоги й родину Порохівських, яка повернулася до Бухареста. Службовці каральних органів уже робили кілька безрезультатних обшуків у їхньому власному житті (все, що могло слугувати доказами антирадянської діяльності Гната Порохівського, було спалено). Але арешт не оминув родину Порохівських.

Обставини арешту батька переповіла в «Спогадах» донька Ольга Порохівська-Андрич. Вона написала: «Одного вечора, незабаром, це було того напередодні того нещасливого 7-го листопада, коли радянські комуністи святкували свою жовтневу революцію, ми сиділи за вечерею. Нараз до дверей заgrimали. Тато трохи зблід, мама зойкнула, моє серце впало – я зрозуміла, що прийшла біда. Увійшло їх семеро, з них один у формі радянського офіцера. Мій тато підвівся і вийняв з кишені револьвер. Певно мав намір застрелитись.

Але миттю один з НКВД-істів скрутив йому руку за спину і відібрав зброю. Вони сказали йому, щоб ішов з ними на допит. Офіцер сказав мамі, щоб вона не турбувалася, вранці її чоловік повернеться, вони хочуть його лише допитати. Тато став прощатися з нами, обійняв маму, бабуню, мене. Бабуні сказав: «не бійся мамо, все буде добре... Батько пішов з ними. Коло воріт, у темряві, чекало чорне як крук авто. Поїхали. Ніколи ми більше батька не бачили»²⁰.

Підсумовуючи розгляд питання про досвід заперечення полковником Гнатом Порохівським «концепції швидкого повернення» на Батьківщину, зауважимо на кількох важливих висновках (моментах). Сама ідея «швидкого повернення», як на наш погляд, виникла як компакт-відповідь на акумульований запит маси інтернованих вояків – а що робити далі? Аналіз можливостей тогочасної, власне української військової потуги, не давав реальних підстав для її конкретної реалізації військовим шляхом, а союзників не було, Європа втомилася від майже семи років війни. Але очільники інтернованого війська розуміли, що психологічний стан інтернованих українських військових підрозділів був складним. Тому правильно психологічно, морально, організаційно, вишкільно робив комендант таборів інтернованих полковник Гнат Порохівський, реалізуючи щоденно підготовку вояків і старшин у період таборування до майбутнього повернення до приватного життя. Давалася віра у майбутнє повернення до нормального життя через здобуття освіти загальної та військової, здійснювалася професійна підготовка щодо набуття найбільш суспільно запитуваних професій. Особливе значення надавалося культурно-масовій роботі.

Полковник Гнат Порохівський як високоосвічена та критично мисляча особистість, здійснив у просторі та часі кілька послідовних кроків, котрі своєю внутрішньою суттю, діяльнісним наповненням і практичним змістом заперечили «концепцію швидкого повернення»

²⁰ ЦДАЗУ. Ф.1. Оп. 5. Спр. 12. 17 аркушів. Порохівська-Андрич Ольга. Полковник Гнат Порохівський – борець за незалежність України. Спогади. Рукопис. Бухарест, 2007. С. 13-14.

References

- Haluzevyi derzhavnyi arkhiv (HDA SBU). F. 5. Spr. 26 440.T.1. 396 ark. Ark 83.* [Sectoral state archive (GSA SBU). F. 5. Spr. 26 440.T.1. 396., 83]. [in Ukrainian]
- Porohivskyi, H. (1929). *Ukrainska viiskova emihratsiia v Rumunii*. [Ukrainian military emigration to Romania]. Varshava: Tabor, Ch. 11, 76-86; Ch. 12, 75-82. Ch.13. 57-68.; *Zhyttia internovanykh v Rumunii*. [Life of internees in Romania]. Volia.Viden. T. IV. Ch. 9-10. 391-392.[in Ukrainian]
- Renduik T. (2011). *Ukrainska viiskova ta politychna emihratsiia v Rumunii u mizhvoiennyi period: nevidomi storinky istorii diaspori*. [Ukrainian military and political emigration to Romania in the interwar period: unknown pages in the history of the diaspora]. *Ukraina dyplomatychna. Vyp.12*, 936-954.[in Ukrainian]
- Rohozha, M.M. (2019). *Polkovnyk Armii UNR Hnat Porokhivskyi: portret v konteksti prosopohrafii*. [Colonel of the Army of the Ukrainian People's Republic Hnat Porokhivsky: a portrait in the context of prosopography]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*. №1. 66-72., 71. [in Ukrainian]
- Sribniak, I.V. (2017). *Ukrainci v Bessarabii ta Rumunii, 1921-1923 rr. (taborove ta pozataborove povsiakdennia internovanykh voiakiv Armii UNR)*. [Ukrainians in Bessarabia and Romania, 1921-1923 (camp and non-camp everyday life of interned soldiers of the UPR Army)]. *Rusyn*. № 3(49). 122-136. 124. [in Ukrainian]
- Sribniak, I.V. (2017). *Ukrainci v Bessarabii ta Rumunii, 1921-1923 rr. (taborove ta pozataborove povsiakdennia internovanykh voiakiv Armii UNR)*. [Ukrainians in Bessarabia and Romania, 1921-1923 (camp and non-camp everyday life of interned soldiers of the UPR Army)]. *Rusyn*. № 3(49). 124. [in Ukrainian]
- Tsentrallyi derzhavnyi arkhiv zarubizhnoi ukrainiky (TsDAZU). F. 1. Op. 5. Spr. 12. .17 ark. Porokhivska-Andrych Olha. Polkovnyk. Hnat Porokhivskyi – borets za nezalezhnist Ukrainy. [Central State Archive of Foreign Ukrainians (CSAFU). F. 1. Op. 5. Ref. 12. 17 arc. Porokhivska-Andrych Olga. Colonel. Hnat Porokhivskyi is a fighter for Ukraine's independence. *Spohady. Rukopys. Bukharest, 2007*]. [in Ukrainian]
- Tsentrallyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i Upravlinnia (TsDAVO). F. 1075. Op. 2. Spr. 474. 86 ark. Ark. 49. [Central State Archive of Higher Authorities and Management (TSDAVO). F. 1075. Op. 2. Ref. 474. 86 arc. Arc. 49]. [in Ukrainian]
- Tsentrallyi derzhavnyi arkhiv zarubizhnoi ukrainiky (TsDAZU). F.1. Op. 5. Spr. 12. 17 arkushiv. Porokhivska-Andrych Olha. Polkovnyk Hnat Porokhivskyi – borets za nezalezhnist Ukrainy. *Spohady. Rukopys. Bukharest, 2007. S. 7*. [Central State Archive of Foreign Ukrainians (CDASU). F.1. Op. 5. D. 12. 17 sheets. Porokhivska-Andrych Olga. Colonel Hnat Porokhivsky is a fighter for Ukraine's independence. *Memoirs. Manuscript. Bucharest, 2007., 7*]. [in Ukrainian]
- TsDAZU. F.1. Op.5. Spr.12. 17 arkushiv...4. [Central State Archive of Foreign Ukrainians (CDASU). F. 5. D.12. 17...4]. [in Ukrainian]
- TsDAZU. F.1. Op.5. Spr.12. 17 arkushiv...4. [Central State Archive of Foreign Ukrainians (CDASU). F. 5. D.12. 17...4-5]. [in Ukrainian]
- TsDAZU. F.1. Op.5. Spr.12. 17 arkushiv...4. [Central State Archive of Foreign Ukrainians (CDASU). F. 5. D.12. 17...13]. [in Ukrainian]
- TsDAZU. F.1. Op.5. Spr.12. 17 arkushiv...4. [Central State Archive of Foreign Ukrainians (CDASU). F. 5. D.12. 17...13-14]. [in Ukrainian]
- Tynchenko, Ya. Yu. (2007). *Ofiterskyi korpus Armii Ukrainiskoi Narodnoi Respubliky (1917-1921): biohrafichniy dovidnyk*. [Officer Corps of the Army of the Ukrainian People's Republic (1917-1921): biographical guide]. Kyiv: Tempora. Kn.I., 535.; il. 348-349. [in Ukrainian]
- Vlasenko, V., Sapsai O. (2014). *Do istorii ukrainskoi viiskovoi emihratsii v Rumunii. Mova, istoriia, kultura u linhvokomunikatyvnomu prostori*. [To the history of Ukrainian military emigration to Romania. Language, history, culture in the linguistic-communicative space. Coll. Science. works]. Sumy: SumDU., Vyp.1., 22-25. [in Ukrainian]
- Vlasenko, V.M. (2015). *Sotsialna struktura mizhvoiennoi ukrainskoi politychnoi emihratsii v Rumunii*. [Social structure of interwar Ukrainian political emigration in Romania]. Sumy: Sumska starovyna № XLVI., 43-53. [in Ukrainian]
- Tsentrallyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady (TsDAVO). F. 1075. Op. 2. Spr. 474. 86 ark. Ark. 49.* [Central State Archive of Higher Authorities (TSDAVO). F. 1075. Op. 2. Ref. 474. 86 arc. Arc. 49]. [in Ukrainian]
- Vlasenko, V., Sapsai O. (May 18-19, 2017). *Do biohrafii predstavnyka Uriadu UNR v Rumunii Hnata Porokhivskoho. Reformuvannia pravovoi systemy v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.. m. Sumy, 18-19 travnia 2017 r.* [To the biography of the representative of the Government of the Ukrainian People's Republic in Romania Gnat Porokhivsky. Reforming the legal system in the context of European integration processes: materials International. scientific-practical Conf. Sumy]. Redkol.: A.M. Kulish, M.M. Burbyka, O.M. Rieznik ta in. Sumy: SumDU, 2017. Ch. 1., 10-13. [in Ukrainian]